

"Musikstjernen"

– en ny stjerne i psykiatrien

Helle Nystrup Lund, *Musikterapeut cand. mag., ansat ved Aalborg Universitetshospital, Psykiatrien. Kontakt: hnl@rn.dk*

Lars Rye Bertelsen, *Musikterapeut cand. mag., Videnskabelig Assistent ved Aalborg Universitet tilknyttet Musikterapiklinikken, Aalborg Universitetshospital, Psykiatrien. Kontakt: larb@rn.dk*

Indledning og baggrund

Gennem de seneste 15 år har de regionsansatte musikterapeuter i hospitalspsykiatrien i Aalborg tilbudt musiklytning som en del af behandlingen (Lund, 2008; 2011; Lund & Fønsbo, 2011). Musikterapeuterne har i en årrække gjort erfaringer med forskelligt udstyr til musiklytning, herunder musiklyttepuder – en hovedpude med indbyggede højttalere samt ledning til mp3 afspillere. Flere undersøgelser på psykiatriske afsnit i Danmark har dokumenteret positiv effekt i forhold til angstreduktion ved brug af bl.a. musiklyttepuder med beroligende musik (Bonde, 2009; Schou, Pedersen & Bonde, 2011; Sørensen, 2005). I Aalborg har musiklyttepuderne været tilgængelige for alle voksne indlagte patienter i psykiatrien siden 2012, og personaleerfaringerne er blevet dokumenteret i en peer reviewed artikel (Hannibal, Lund & Bonde, 2013). På baggrund af en national kampagne i 2014 til nedbringelse af tvang i psykiatrien, blev der i Region Nordjylland afsat midler til nye projekter til nedbringelse af tvang, hvor alle faggrupper kunne foreslå tiltag. Midlerne var øremærkede til nyanskaffelser og kunne således ikke anvendes til arbejds løn. Musikterapeuterne Charlotte Dammeyer og Helle Nystrup Lund (2014) bidrog med en skrivelse, som anskueliggjorde, at et dårligt lydmiljø

kunne forværre patientens psykiske tilstand. Et konkret eksempel fra patientens sengestue tydeliggjorde, at lyden af ringende telefoner, smækkende døre og bippende alarmer virker frustrerende på patienten, øger angst samt utryghed, og kan forårsage agiteret adfærd.

I skrivelsen til ledelsen blev de gode erfaringer fra praksis med musiklytning beskrevet, og det blev anbefalet at en indsats for et forbedret lydmiljø i hospitalspsykiatrien skulle foregå på 3 områder:

- forbedring af akustik på sengestuerne
- forbedret lydisolering
- tilføjelse af lyd/musik

Af en samlet pulje på 10,4 millioner kr. til psykiatrien i Region Nordjylland blev i alt én million kroner øremærket til akustik, lyd og musik. Psykiatrilæden besluttede at tiltagene omhandlende lydmiljø skulle foregå på sengeafsnit med høj frekvens af tvang i behandlingen, samt specifikt på de afsnit, hvor der var tilknyttet en musikterapeut. I denne artikel fokuseres der på lydmiljø i form af tiltag med tilføjelse af lyd/musik – specifikt på udviklingen af brugerfladen "Musikstjernen". I projektets målsætning formuleres det: *Målet er at tilbyde musik intervention som et beroligende ikke-medicinsk tilbud, til forebyggelse og nedbringelse af tvang.* Denne målsætning er også gældende for et tidligere projekt

omhandlende musiklyttepuder, lydbøjler og spillelister i behandlingen af psykiatriske patienter (Hannibal, Lund & Bonde, 2013).

Udvikling af nyt udstyr

Særligt i den intensive og akutte psykiatri er det en udfordring at tilbyde patienter musiklytning. Små musikanlæg, såsom ghettoblaster og musiklyttepuder med mp3 afspiller, har en meget kort levetid. De bliver ødelagt, bliver væk eller stjålet. En arbejdsgruppe blev nedsat til at se nærmere på behovet for robusthed, hygiejne og sikkerhed i forbindelse med lydudstyr. På opfordring fra Per Thorgaard, tidligere anæstesioverlæge og nu overlæge på Kvalitetssenheden, Aalborg Universitetshospital, blev Firmaet "AudioCura" koblet på projektet, idet de havde erfaringer med musikanlæg i ambulancer og i sundhedssektoren (Thorgaard, Ertmann, Hansen et al., 2005). Som musikterapeuter var vi særligt optaget af, at kunne tilbyde en intuitiv og enkel betjening af anlægget, så både patienter og personale kunne betjene udstyret hurtigt. Vi ønskede desuden at tilbyde musik, som var udvalgt af musikterapeuter og at anskueliggøre musikudvalget uden at fokusere på en traditionel genreopdeling i spillelisterne.

Musikudvalg – og nye spillelister

I en årrække har musikterapeuter i psykiatrien udarbejdet spillelister med beroligende musik i forbindelse med pilotprojekter og klinisk praksis. Gruppen af musikterapeuter, som har bidraget i udviklingen af spillelister i Aalborg er: Karin Schou, Charlotte Dammejer, Lars Ole Bonde, Lars Rye Bertelsen og Helle Nystrup Lund. Spillelisterne, som er sammensat af rolig musik i forskellige genrer, har siden 2013 været tilgængelig på de mp3 afspillere som samtlige sengeafsnit råder over og som har været udlånt til patienterne sammen med musiklyttepuderne. Disse

spillelister er udførligt beskrevet i en artikel, der dokumenterer personaleerfaringer med musiklytteudstyr og spillelister (Hannibal et al, 2013). Spillelisterne er løbende blevet videreudviklet og en del af musikken er anvendt i dette projekt, foruden en række nye spillelister, som omtales senere i denne artikel.

I arbejdsprocessen med at udvikle Musikstjernen kom der fra psykiatriledelsen et ønske om, at de nye musikanlæg også rummede et program/spilleliste uden musik, men som kunne give et behageligt og beroligende alternativ til det eksisterende lydmiljø. Inspireret af Per Thorgaard, som til et indledende møde talte varmt om at anvende naturlyde som en del af lydmiljøet på afsnittene, ønskede psykiatriledelsen specifikt at få lyden af "Sommerregn" som et program/spilleliste, og ud af det kom idéen om at lave en "Lydbruiser". Den kan beskrives som en afgrænset lydzone med musik, som strømmer ned fra en højttaler i loftet og som man kan træde ind i, lidt på samme måde som man træder ind i en bruser, heraf navnet. Idéen blev således at skabe en afgrænset lydzone i et fællesareal, hvor patienten kunne vælge at lytte til lyden af sommerregn fremfor sygehusets lyde. Da der ikke eksisterede en brugbar lydfil med sommerregn på bibliotekerne eller i DRs lydarkiver, gik vi selv i studiet med egne optagelser af regnvejrs og indspillede en times "Sommerregn" med variationer og enkelte fugleflojt undervejs.

Arbejdet med musikudvalget bragte os frem til, at der manglede et spor med stille musik med ordløs vokal. Professor Lars Ole Bonde, som har medvirket til udviklingen af spillelisterne, formidlede kontakt til en lille virksomhed, Zen Spaces, som stillede en række kompositioner til rådighed for projektet. Musikken er komponeret og spillet af Kristian Thorsager og arrangeret af Zen Spaces. Musikken refererer til genren 'New

Age', men adskiller sig herfra ved et mere enkelt akustisk instrumentalt udtryk, samt brug af ordløs vokal på en række kompositioner, idet en mandestemme synger rolige melodiske fraser. Stemmen er blød og varm og giver indtryk af nærvær og omsorg. Musikken vurderes af forfatterne, at være et væsentligt supplement til eks. MusiCure (af Niels Eje), ved sin store grad af tonal-, harmonisk- og dynamisk forudsigelighed, tynd orkestrering og langsomme tempi.

I arbejdet med at tilbyde psykiatriske patienter i akut krise forskellig musik, viser vores kliniske erfaring, at en gruppe patienter ikke profiterer af de indspilninger fra bl.a. MusiCure, der er uden melodisk afgrænsning og ikke har fast puls. Vi har erfaret, at denne patientgruppe, som er psykotiske og stemmehørende, bedre kan holde fokus på musik der har en fast puls, korte melodiske fraser og en tydelig struktur. En undersøgelse fra 2004 om behandling af psykiatriske patienter med MusiCure viser positive resultater i forhold til angstreducerende effekt på en lille patient population, hvor patienterne dog ikke har haft mulighed for at vælge anden musik (Sørensen, 2005).

I alt er der nu sammensat 13 spillelister, hvoraf én er lyden af "Sommerregn". Spillelisterne er af forskellig varighed mellem 30 og 60 minutter. Overordnet set er musikken valgt ud fra en række musikalske parametre, beskrevet af Grocke og Wigram (2007), hvor følgende parametre er karakteristiske for musik, der er egnet til afslapning/afspænding:

- Langsomt og konstant tempo
- Forudsigelighed og enkelhed melodisk og harmonisk
- Få dynamiske udsving
- Harmonisk tonal struktur med høj grad af forudsigelighed og gentagelse
- Konstans i orkestrering, eks. Brug af få instrumenter i hele musikstykket.

For yderligere information om sammensætningen af spillelister se Lund, Bertelsen & Bonde (under udgivelse).

Musikanlæg

Udstyret, som anvendes til at afspille musikken, har en vigtig rolle. Som en del af projektet blev personalet spurgt om ønsker og behov i forbindelse med implementering af nyt lydudstyr. Det sygeplejefaglige personale stillede krav om høj grad af sikkerhed og robusthed til det udstyr, som skulle stilles til rådighed, i et akut og intensivt psykiatrisk sygehusmiljø. Personalets erfaringer med musiklyttepuderne pegede desuden på en række tekniske udfordringer. Dialogen mellem musikterapeuter, arbejdsgruppen fra sygehuset og medarbejdere fra firmaet Audiocura resulterede i en lydløsning sammensat af sidstnævnte. I arbejdsprocessen viste det sig, at der var behov for at udvikle en specialdesignet brugerflade til formålet.

Musikanlægget på patienternes stuer består af tre dele; en højttaler, som er indfældet i loftet, en betjeningsenhed i form af en iPad, som er monteret på væggen via en metalholder med forstærket 'Panzerglass' som front. Holderen skjuler betjeningsfunktioner på siden af iPad'en, som således kun kan betjenes fra brugerfladen, og ikke kan anvendes til andre formål. Kabelføringen sidder i væggen, og herigennem oplades iPad'en også løbende.

Design af brugerfladen – "Musikstjernen"

Selve brugerfladen på iPad'en er ny og specialdesignet til projektet. Firmaet Audiocura har varetaget udviklingen af de tekniske løsninger, mens forfatterne til denne artikel har taget initiativ til idé, design og konceptudvikling af brugerfladen til valg af musik på iPad.

Som navnet Musikstjernen antyder, ligner den grafiske brugerflade en stjerne bestående af 16 trekantede felter, fordelt i grupper af fire,

Figur 1:
Væghængt
iPad med
"Panzerglass"
i aluminiums-
holder.

som har forskellige nuancer af blå, grøn, rød og grå (se fig. 1 samt forsiden), hvor hvert felt repræsenterer en spilleliste på mellem 30 og 60 minutters musik. De første tre farvegrupper er tænkt at repræsentere dele af en musikalsk taksonomi, som er udarbejdet af Margareta Wärja og Lars Ole Bonde (2014), der præsenteres herunder. Den sidste gruppe (grå) er reserveret til speciallister, som eksempelvis omtalte "Sommerregn" og "Solnedgang over Vesterhavet" (under udarbejdelse).

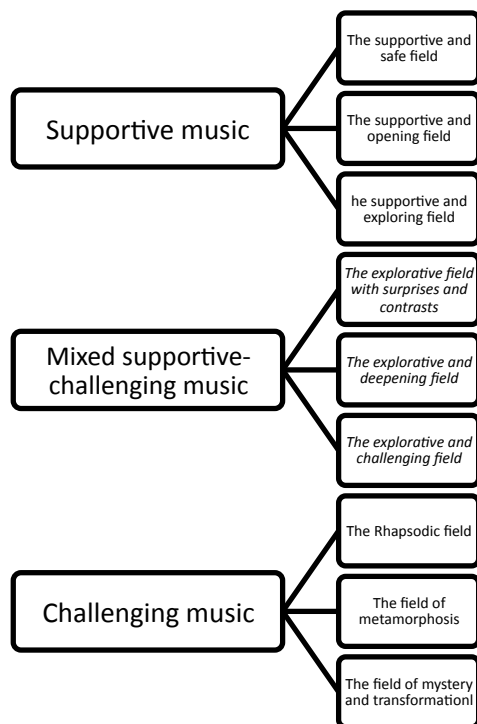
Det har været vigtigt for os, at alle skulle kunne anvende anlægget uden forudgående instruktion, så designet har både skulle været selvforklarende, og samtidig invitere til brug. Farvevalget (se forside) er med de køligste farver til mindst stimuli, gradvist stigende, så varmere farver følger stigende stimuli.

Vi har lavet en omfattende video 'mock-up test' med både personale og patienter, hvor vi dels afprøvede brugerens intuitive forståelse og spontane brug af designet (uden forudgående instruktion), samt en uddybende samtale i forlængelse heraf. Testen blev

videofilmet, og feedbacken herfra transskriberet og delt med programmør, hvorefter de sidste små detaljer blev justeret. En mock-up test var en meget billig måde at teste produktets funktionaliteter på, inden den tidskrævende og endelige programmering af applikationen blev udført.

Taksonomi til udvælgelse af musik

I september 2014 præsenterede Wärja og Bonde for første gang deres klassifikationsmodel: "Taxonomy of applied music – for music and health", på den Europæiske GIM konference i Berlin (se figur 2).

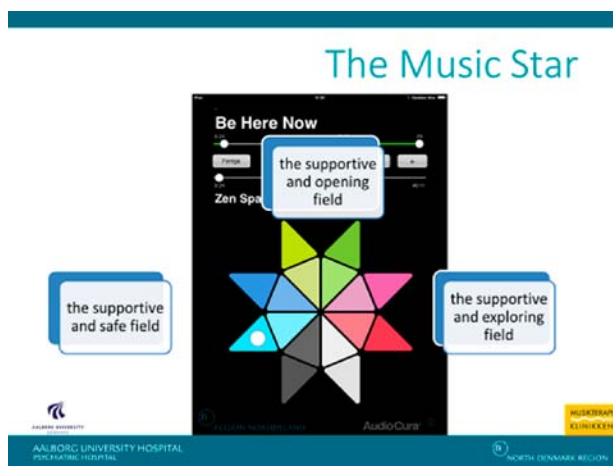

Figur 2: Model for klassifikation af musik.
(Wärja & Bonde på Europæisk GIM konference i Berlin 2014. Modellen findes i en let-revideret udgave i Bonde, 2014, s. 169)

I taksonomien er musikken inddelt i tre hovedkategorier eller prototyper; ”Supportive”, ”Mixed” og ”Challenging” ift. den dynamik, der karakteriserer dem. ”Supportive music” er forudsigelig og har få eller ingen variationer, hvor ”Challenging music” i den modsatte ende er mere kompleks og har mange og ind imellem dramatiske højdepunkter. Musik med udsving og kontraster vurderes her mere krævende at lytte til end enkel og forudsigelig musik. Midt imellem ligger ”Mixed supportive – challenging music”, som har lidt af begge dele. Hver af disse profiler er inddelt i tre undergrupper, som det ses på fig. 2. Musikken i Musikstjernen hører til i den første kategori (”Supportive”), samt dennes undergrupper; ”Secure and holding”, ”Secure and opening” og ”Secure and exploring”, svarerende til de blå, grønne og røde felter, jf. figur 3.

Afgørende for i hvilken kategori et givet stykke musik hører til, er graden af forudsigelighed i musikkens forskellige parametre – rytmisk, dynamisk, harmonisk, melodisk, tempo, instrumentering m.v. Dette kan forklares ved, at jo mere forudsigelig og jo mindre ensemble, des mindre stimuli, hvilket sigter mod at formidle ro. I den anden ende af spektret; jo mere uforudsigelig, med pludselige skift og stor instrumentering mv., jo mere stimuli. De første 12 felter (4 blå, 4 grønne og 4 røde) skal samlet set opfattes som et kontinuum fra meget lidt til mest stimuli. Vi bruger ”Speedometermodellen” som simplificeret forklaring af stjernens funktionalitet (se figur 4).

Valget af musik med en lille grad af stimuli er foretaget ud fra tanken om at hjælpe de patienter, der har sværest ved at finde ro eller fokuseret opmærksomhed, samt ønsket om at give et redskab i deeskalering af en potentiel opkørt eller voldsom situation, som kan resultere i fastholdelse eller fiksering.

Figur 3: Musikstjerne kombineret med felter fra Wärlja & Bondes taksonomi.

Nogle patienters eget musikvalg kan dog være kontraindikeret, idet deres yndlingsmusik kan have en stimulerende effekt og derfor ikke er egnet til at give ro – f.eks. hård rock af ”Pantera” eller ”Rammstein”. Når patienterne har det dårligst, er de nogle gange ikke i stand til at vælge musik selv, og der kan være brug for en musikintervention med det bestemte mål for øje, at samle tankerne, dæmpe angst eller få fred fra stemmerne. Udover personalets muligheder for at tilbyde en gåtur, en snak eller en kugledyne, er det nu også enkelt for personalet at tilbyde musiklytning med Musikstjernen. I det akutte miljø er det afgørende, at personalet har enkel og hurtig

Figur 4: De trekantede felter fra Musikstjernen opstillet enkeltvis og i rækkefølge efter stigende grad af stimuli.

adgang til at tilbyde musik, da patienterne på de intensive afsnit har begrænset adgang til at høre egen musik via mobiltelefon, computer eller ghettoblaster.

Spillelister

Som omtalt tidligere, har spillelisterne i tidligere projekter været genre inddelt med MusiCure, Klassisk, Let pop, Rock osv. I dette projekt har vi som beskrevet i stedet inddelt spillelisterne efter grad af stimuli, hvor spillelisterne primært er kompileret af musik af forskellige komponister, genrer og kunstnere. Spillelisterne er sammensat så de samlet set passer i de enkelte kategorier, men ikke nødvendigvis sådan at musikstykkerne enkeltvis kun kan bruges i den ene kategori. Der kan være overlap mellem "nabospillelister", hvor et enkelt stykke kan være valgt specifikt for at bidrage til den samlede spillelistes udtryk, variation og overordnet mængde stimuli.

Første erfaringer – en patient udtaler sig

En kvindelig patient i fyrrerne med en skizofrenidiagnose og mange indlæggelser bag sig kommenterer det nye lydudstyr under en kortere indlæggelse. Kvinden har under tidligere indlæggelser modtaget musikterapi, og er kendt for sin store musikinteresse. Hun har desuden tidligere arbejdet professionelt som sanger. Hun er en aktiv musiklytter og bruger i det daglige musik til at påvirke humøret, og som mestringsstrategi til afledning ved stemmehøring. Under denne indlæggelse har hun haft Musikstjernen til rådighed, og som noget nyt har det denne gang ikke været nødvendigt at anvende tvangsfiksering. Tidligere har episoder med massiv stemmehøring ofte ført til selvdestruktiv adfærd, som har resulteret i bæltefiksering, men ikke denne gang. Hun siger:

"Jeg har brugt den (musikstjernen) hele tiden, både nat og dag. Jeg har brugt den både

til at hvile og til at falde i søvn. En gang imellem kan den hjælpe med at aflede fra stemmerne." ... "Det er både mig og personalet der trykker på den (musikstjernen). Jeg ville ønske der var én på alle patientstuer. Jeg synes jo alle har gavn af musik."

Forskning

Da alle Musikstjerner har en indbygget logfunktion, er det muligt at bruge data fra disse logfiler til forskning. Disse data kan anvendes og føre til optimering af indholdet på spillelisterne til de specifikke miljøer de anvendes i, idet logfilerne registrerer meget detaljeret hvordan iPad'en er blevet brugt. Hver eneste gang der trykkes på skærmen, registreres det hvilket klokkeslet, hvilken funktion, hvilken musik der bliver spillet, og hvor lang tid m.m. Den indsamlede empiri indgår netop nu i en mindre pilotundersøgelse, som Lars Ole Bonde forestår. Da vi stadig er i udviklingsfasen, skal pilotundersøgelsen også kaste lys på evt. fejl og mangler, ligesom erfaringerne skal bruges ifm. sammensætning af spillelister fremadrettet. Senere skal der i et egentligt forskningsprojekt også indgå spørgeskemaer og interviews med personale og patienter. Der vil således være basis for både kvalitative og kvantitative analyser, og det er hensigten at de første kliniske erfaringer indhentes og udmøntes i publikationer i den kommende tid.

Afrunding

Retrospektivt kan vi konkludere, at det er et sammenpil af mange faktorer, som har ført til udviklingen af nyt musikudstyr til psykiatrien samt til udviklingen af Musikstjernen. Kombinationen af musikterapeuternes kliniske praksis i form af musiklytning på sengeafsnitene og dokumentation i form af publikationer fra pilotprojekter samt forskning har været afgørende faktorer for psykiatrilædelsens støtte og økonomiske satsning på projektet. Denne

artikel afspejler en udviklingsproces, som ikke er afsluttet. Teksten er således et første forsøg på at beskrive et udviklingsarbejde, som har sit fundament i klinisk praksis i den akutte og intensive psykiatri. Projektet er et eksempel på en udvikling i et nyt område af den musikterapeutiske faglighed, hvor musikterapeuten fungerer som konsulent og ekspert, men ikke indgår i direkte patientkontakt. Musikterapeuter har her en fagspecifik rolle i arbejdet med at kvalificere musikvalget i de musikinterventioner, som anvendes i sundhedssektoren (f.eks. Gebauer & Vuust, 2014). Her kan musikterapeuter bidrage med en specifik kombination af viden om musikkens virkemidler i forhold til forskellige målgrupper og med indsigt i patientens/brugerens perspektiv. Det giver nye perspektiver for brug af musik på sygehusene når patienten og det sygeplejefaglige personale sættes i centrum for anvendelsen af musiklytning som mestrings-strategi i beroligende øjemed.

Visioner

Dette projekt har medført idéer til en række nye projekter i psykiatrien og i beslægtede områder i sundhedssektoren. Musikstjernen kan anvendes i mange forskellige kliniske sammenhænge, som f.eks.:

- Implementering af Musikstjernen i de nye nordjyske ambulancer, som alle er udstyret med retningsbestemte højttalere. Foreløbig iværksættes et pilotprojekt med to ambulancer i samarbejde med Falck.
- At patienten under indlæggelsen lærer sig hvilken musik der er virksom, eksempelvis til at dæmpe angst og uro, eller som hjælp til at falde i søvn. Denne viden og mestringsstrategi kan patienten tage med hjem efter udskrivelse. Hermed sigtes mod at patienten oplever større indflydelse og ejerskab på egen behandling.

- At Musikstjernen kan fungere som konstanstans i et ellers fragmenteret behandlingsforløb karakteriseret ved mange skift fra behandlingssted til behandlingssted. I visionen vil patienten opleve Musikstjernen som genkendelig 'ledestjerne' fra ambulance til skadestue, til afsnit, patientstue og til sidst i eget hjem. Dette forudsætter at Musikstjernen findes i både modtagelser og patientstuer, samt at patienten får adgang til download af Musikstjernen ved udskrivelse.
- Musikstjernen indgår i Musikterapi-klinikens tre årige forskningsprojekt om musikterapi med patienter med diagnosticeret skizofreni, støttet af TRYG Fonden (se mere på: www.musikterapi.aau.dk/cedomus).
- Der er pilotprojekter på vej i samarbejde med Region Nord, FALCK, AudioCura, samt på afdelingen for ECT behandling (Electroconvulsive Therapy – tidligere kendt som 'elektrochock') på Aalborg Universitetshospital (AUH).
- I skrivende stund er der 33 anlæg med Musikstjernen fordelt på Psykiatrisk skadestue, to intensive afsnit på AUH, samt på vej til Psykiatrien i Brønderslev.

Se endvidere vores vision fortalt og illustreret i en video på youtube. Link ses nederst i litteraturlisten. Vi håber at mange mennesker – også musikterapeuter – vil stifte bekendtskab med Musikstjernen og ser frem til det fortsatte udviklings- og dokumentationsarbejde.

Tak til

Idéen til Musikstjernen er vokset ud af et konkret behov for at forenkle og videreudvikle eksisterende løsninger til musiklytning. Arbejdet har været omfattende, og i denne proces har vi haft værdifuldt samarbejde med både interne og eksterne partnere. Alle

musikterapeuter i Musikterapiiklinikken på AUH har bidraget i arbejdet. Desuden har vi haft nyttig udveksling og sparring med klinikchef Carsten Møller Beck, overlæge Per Thorgaard, ambulancechef i FALCK Kjeld Brogaard, Kim Rishøj og Søren Nielsen fra Audiocura, Helle Andersen, projektleder ved AUH, samt teknisk chef Jørgen Wie Andersen. Vi har også fået hjælp fra Idéklinikken på AUH, særligt kommercialiseringsmedarbejder Valérie Daussin Laurant og IPR Specialist Michael Høyer. En særlig tak til musikterapeut Charlotte Dammeyer, som så vigtigheden af at forfatte en god skrivelse til ledelsen i tide, samt til psykiatridirektør Anette Sloth, som var lydhør for musikterapeuternes idéer.

Litteratur

- Bonde, L. O. (2009). Lydpuder med musik til psykiatriske patienter: alternativ PN medicin? *Psykiatrisk Sygepleje*, 15(2), 14-16.
- Bonde, L. O. (2014). Musikkens psykologiske funktioner – en taxonomi og metaforisk lytning til fire baroksatser. I: L. O. Bonde (red). *Musikterapi. Teori, uddannelse, praksis, forskning. En håndbog om musikterapi i Danmark*. Århus: Klim.
- Dammeyer, C. & Lund, H. N. (2014). Intern projektbeskrivelse, dokument. Ikke udgivet. Klinik Syd, Aalborg Universitetshospital, Psykiatrien.
- Gebauer, L. & Vuust, P. (2014). *Music interventions in health care*. Kgs. Lyngby: Danish sound innovation network.
- Grocke, D. & Wigram, T. (2007). *Receptive Methods in Music Therapy – Techniques and Clinical Applications for music Therapy Clinicians, Educators and Students*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hannibal, N., Lund, H.N., & Bonde, L.O. (2013). Musiklyttepuder, Lydbøjler og Spillelister i behandlingen af psykiatriske patienter. Personaleerfaringer med at anvende musiklyttepuder til forskellige grupper af patienter i psykiatrien i Aalborg. *Musikterapi i Psykiatrien*, Årsskift 8 (2), 4-14.
- Lund, H. N. (2008). Musiklyttegrupper i voksenpsykiatrien. *Musikterapi i psykiatrien*, Årsskift 5 :123-132.
- Lund, H. N. (2011). Musikterapi med musiklyttepude på lukket akut modtageafsnit. *Dansk Musikterapi*, 8(1):28-29.
- Lund, H.N. & Fonsbo, C. D. (2011). Musiklyttegrupper – en empirisk undersøgelse af anvendte metoder i Psykiatrien. *Musikterapi i psykiatrien*, Årsskift 6, 86-101
- Lund, H. N., Bertelsen, L. R. & Bonde L.O. (under udgivelse). Sound and Music Interventions in Psychiatry at Aalborg University Hospital. Soundeffects – *An Interdisciplinary Journal of Sound & Sound Experience*. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Schou, K., Pedersen I. N., & Bonde, L. O. (2011). Musiklytning til patienter i skærmmning. Pilotundersøgelse. *Musikterapi i psykiatrien*. Årsskift 6: 56-67.
- Sørensen, T. E. (2005). Behandling af angst psykiatriske patienter med MusiCure – et pilotprojekt. *Musikterapi i Psykiatrien*. Årsskift 4:77-82.
- Thorgaard, P., Ertmann, E., Hansen, V., Nørregaard, A. & Spanggaard, L. (2005). Designed sound and music environment in postanaesthesia care units – a multicentre study of patients and staff. *Intensive and Critical Care Nursing* 21(4):220-225.
- Wärja, M. & Bonde, L.O. (2014). Music as co-therapist. Towards a taxonomy of music in therapeutic music and imagery work. *Music & Medicine* 6(2), 16-27.

Video

"Lyt til musik og sov igen". Musikstjernen præsenteres i slutningen, findes på Youtube (download d. 1.2.2016).
www.youtube.com/watch?v=iAoUhItwoUo